

بازساخت انتقادی تمایزهای کارکردی قصه پریان و اسطوره در رویکرد روان‌کاوی برونو بتلهایم

دکتر علی صادقی منش^{*۱}

دکتر مهیار علوی مقدم^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۶/۲۱

چکیده

برونو بتلهایم، روان‌شناسی پسا فرویدی است که سهم بسزایی در نقد ادبی-روان‌شناختی دارد و همواره مورد توجه ناقدان ادبی و روان‌کاوان کودک بوده است. کارکردهایی که وی برای قصه‌های پریان برمی‌شمرد، زمینه تحقیقاتی گسترده‌ای در نقد ادبی گشوده است. در این پژوهش، نگارندگان، با مطالعه آثار بتلهایم، تمایزهای کارکردی قصه پریان و اسطوره در رویکرد روان‌کاوی وی را با رویکردی انتقادی مورد بررسی قرار داده و در نهایت به دو دسته کلی از دیدگاه‌های وی دست یافته‌اند که در یک دسته، اندیشه‌های وی شامل شباهت‌ها و تمایزهای کارکردی بین قصه پریان و اسطوره جای دارد؛ از جمله مظهر انباشت تجربه جامعه بودن قصه پریان و داستان اسطوره‌ای، امید به پایان خوشایند، قطبی بودن شخصیت‌ها و اصل لذت در برابر اصل واقعیت در قصه پریان. در دسته دیگر، بتلهایم در تبیین تمایزهای کارکردی میان قصه پریان و داستان اسطوره‌ای، دچار تناقض‌هایی ویژه شده است؛ مانند معنای زندگی و کارکرد ویژه قصه پریان در معنابخشی به زندگی، تأکید بر کارکرد درمانی قصه‌های پریان در دوران کهن و میان هندوها، تبیین کارکرد قصه‌های پریان بر اساس الگوی سطوح شخصیت فروید و جایگاه قهرمان در قصه پریان و اسطوره. بازساخت انتقادی این تمایزهای کارکردی گاه متناقض، موجب ارتقای دقت ناقدان ادبی پیرو وی در بهره‌گیری از اندیشه‌هایش می‌شود و نیز می‌تواند روان‌کاوان پسا فرویدی پیرو رویکرد بتلهایم را از خطاهای احتمالی باز دارد.

واژگان کلیدی: قصه پریان، اسطوره، برونو بتلهایم، نقد روان‌شناختی

* birang_mazinani@yahoo.com

۱. پژوهشگر پسادکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه حکیم سبزواری
۲. دانشیار زبان و ادبیات دانشگاه حکیم سبزواری